

Наумчык В.М.,

*Рэспубліканскі інстытут прафесійнай адукацыі,
Беларусь, Мінск*

Наумчык Р.П.,

*Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт,
Беларусь, Мінск*

АСНОЎНЫЯ НАПРАМКІ, ЯКІЯ ВYZНАЧАЮЦЬ ЭФЕКТЫЎНАСЦЬ ВЫКЛАДАННЯ РУСКАЙ МОВЫ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Праца адлюстроўвае асноўныя псіхалага-педагагічныя і арганізацыйныя ўмовы, якія забяспечваюць паспяховасць выкладання рускай мовы як замежнай у замежнай аўдыторыі. Падкрэсліваецца неабходнасць зняцця псіхалагічных і культурных бар'ераў пры засваенні студэнтамі новай для іх знакавай сістэмы. Прапануецца выкарыстоўваць тэст-заданні, якія дапамагаюць зразумець унутраны свет слухачоў. Робіцца акцэнт на ўменні самаўдасканалвацца ў засваенні замежнікамі лексічных адзінак рускай мовы.

Ключавыя словы: руская мова як замежная, студэнт, гаворка, мова, лексічныя адзінкі, выкладчык, інкультурацыя.

Naumchik V. N.,

*Republican Institute of Vocational Education,
Belarus, Minsk*

Naumchik R. P.,

*Belarusian State Medical University,
Belarus, Minsk*

MAIN DIRECTIONS DETERMINING THE EFFICIENCY OF RFL IN A FOREIGN AUDIENCE

The work reflects the main psychological, pedagogical and organizational conditions that ensure the success of teaching russian as a foreign language in a foreign audience. The necessity of removing psychological and cultural barriers when students master a new sign system for them is emphasized. It is proposed to use test tasks that help to understand the inner world of students. The emphasis is on the ability to improve themselves in the development by foreigners of the lexical units of the russian language.

Keywords: russian as a foreign language, student, speech, language, lexical units, teacher, inculturation.

Выкладанне рускай мовы як замежнай – з’ява шматаспектная. Гэта не толькі засваенне замежнай для студэнта гаворкі, набыццё камунікатыўных навыкаў. Гаворка чалавека – гэта адлюстраванне яго ўнутранага жыцця, уласціваасця яго псіхікі, станаў душы. Улік гэтых фактараў вызначае паспяховасць авалодання вуснай і пісьмовай мовай студэнтам.

Мова – гэта сістэма фанетычных, лексічных і граматычных сродкаў зносін. Гаворка і мова ўзаемазвязаны, праз гаворку думка знаходзіць свой выраз, у ёй яна ўдасканальваецца і ўзбагачаецца. Для выкладання рускай мовы ў замежнай аўдыторыі важна, каб у маўленчай дзейнасці ажыццяўляўся аналіз і сінтэз выказванняў з пункту гледжання іх значэння, зместу, замацоўваліся формы зносін, набываліся яго навыкі. Такім чынам, успрыманне мовы і яе разуменне – адзіны ўзаемазвязаны працэс. Парушэнне яго прыводзіць да таго, што студэнт успрымае мову настаўніка як набор гукаў і іх спалучэнняў, многія паняцці для яго застаюцца тоеснымі, неадметнымі, і ён іх можа выкарыстоўваць як роўнаверагодныя. Прыкладам можа служыць апавяданне А.П. Чэхава «Конская прозвішча». Пісьменнік выдатна паказаў, што нават для носбітаў мовы інтэрферэнцыя паняццяў можа стаць непераадольным бар’ерам на шляху разумення аб’екта абмеркавання.

Гаворка чалавека глыбока інфарматыўная. Нават тады, калі чалавек свядома не жадае даваць пра сябе якія-небудзь звесткі або стараецца нешта схваць, замаскіраваць, завуляваць, інфармацыя пра яго як пра асобу ўсё адно праецыруецца ў яго мове, і педагог, слухаючы гаворку студэнта, здольны «чытаць» яго як разгорнутую кнігу. Важна заўсёды памятаць, што для таго, каб інфармацыю, якая змяшчаецца ў мове чалавека, разумець правільна, а галоўнае без шкоды для яго асобы, неабходна валодаць нямалай колькасцю псіхалага-педагагічных ведаў і вялікай псіхалагічнай практыкай.

Прыёмы і формы выкладання рускай мовы ў замежнай аўдыторыі псіхалагі называюць знакавай сістэмай. Як паказала культурна-гістарычная школа псіхалагаў, заснаваная Л.С. Выгоцкім, апераванне знакамі вядзе да фарміравання вышэйшых псіхічных функцый ў свядомасці чалавека. Гэтыя функцыі – ядро чалавечага інтэлекту, якое заключаецца ў памяці, фантазіі, лагічным мысленні з абавязковым выкарыстаннем знакаў [1].

Для зняцця ўнутраных псіхалагічных бар’ераў студэнтаў спецыялісты выкарыстоўваюць так званыя праектыўныя тэсты. У іх

прапануецца рэагаваць на нявызначаныя, як правіла, мнагазначныя сітуацыі, напрыклад: інтэрпрэтаваць змест сюжэтнай карцінкі (тэматычны аперцептыўны тэст Мюрэя), завяршыць няскончаныя выказванні (тэст Розенцвэйга), даваць тлумачэнне абрысам чарнільных плям (тэст Роршаха), намаляваць чалавека, дрэва або дом, пракаментываўшы свой малюнак (тэст Махавера) і г.д. Як ужо адзначалася, гэтыя тэсты, заснаваныя ў значнай ступені на аналізе мовы падыспытнага, з'яўляюцца інструментам засваення ім рускай мовы як замежнай.

Валодаючы адцягваючым характарам (чалавеку прапануецца проста пагутарыць на розныя тэмы, прыдумаць аповяд пра сябе, пра сваю сям'ю, сяброў, нешта памалываць), тэст-заданні дазваляюць аслабіць у навучэнца кантроль свядомасці, разнявольць яго і, такім чынам, атрымаць доступ да неабходнай інфармацыі выкладчыку, а студэнту – засвоіць неабходныя формы рускай мовы. Распавядаючы пра сябе, пра сваю краіну, сваіх бацькоў і сяброў, студэнт выкарыстоўвае ўжо знаёмыя яму звароты мовы, тым самым замацоўваючы іх у сваёй свядомасці, уведзячы іх у структуру актыўнага іншамоўнага слоўніка.

Тут дарэчы нагадаць парады Л.М. Талстога: «Змест павінен быць даступны, зразумелы. Нельга занадта імкнуцца быць павучальным, а дыдактыка павінна хавацца пад займальнасцю формы» [2].

Методыка вывучэння мовы будзе ад простага да складанага, вывучаецца сістэма гукаў, правілы чытання, лексіка, паступова гэта ўскладняецца. Вывучэнне мовы – насамрэч змяненне свядомасці ў самым шырокім сэнсе. Выкладчык выступае як выхавальнік, дарадца, асабісты псіхалаг-кансультант. У працэсе вывучэння мовы ажыццяўляецца культурны абмен, пашыраецца светапогляд студэнта.

Пры вывучэнні рускай мовы як замежнай варта пастаянна ажыццяўляць карэкціроўку ведаў студэнтаў, гэта прыводзіць да іх удасканалення. Адзін з прыёмаў карэкціроўкі ведаў – фанетычная зарадка, якая выступае як спосаб замацаваць ўжо засвоенае.

Ідэю самаўдасканалення трэба абавязкова данесці да слухачоў. Для выкладчыка карэкціроўка ведаў – найважнейшы элемент зваротнай сувязі, які дазваляе аператыўна садзейнічаць падтрымцы і паспяховасці студэнтаў.

Спецыялісты неадназначна ставяцца да выкарыстання мовы-пасрэдніка, тым не менш такая практыка шырока распаўсюджаная і эфектыўная. У любой групе заўсёды ёсць лідэр, які раней за іншых і лепш за іншых разумее матэрыял. Ён і тлумачыць суайчыннікам на іх роднай мове цяжкія моманты, дапамагаючы тым самым настаўніку.

Выкарыстанне мовы-пасрэдніка – метадычнае мастацтва

выкладчыка. Вядомыя цяжкасці, якія ўзніклі ў спецыялістаў пры іх спробе перакласці Біблію на інуктытут, мову народнасці інуітаў, якая пражывае ў Арктыцы. У гэтай мове няма слоў «авечка», «конь» або «асёл», затое ў ім ёсць 30 слоў для абазначэння снегу. Варыянт перакладу, якім карыстаюцца зараз, быў зроблены каля ста гадоў таму і мае шмат недарэчных фраз. Так, напрыклад, спалучэнне «агнец Божы» перадаецца як «адмысловае Божае стварэнне, падобнае на дзіцяня карыбу». Але дзякуючы спадарожнікаваму тэлебачанню і распаўсюджванню адукацыі слоўнік народнасці інуітаў пашырыўся. У цяперашні час рыхтуецца новы пераклад Бібліі. Авечка (sheep) перадаецца інуіцкім словам «шыпі», але «асёл» так і застаўся «істотай з вялікімі вушамі» [3]. Гэты прыклад – яскравае сведчанне таго, як уплывае на агульную культуру звужэнне каналаў прыёму інфармацыі. Гэта цалкам тычыцца любой мовы, і калі абмежавацца толькі адной мовай, то абавязкова паўстане падобная недарэчная сітуацыя. Прыкладна з такімі ж цяжкасцямі сутыкаецца і выкладчык рускай мовы ў нашым выпадку, калі студэнтам даводзіцца тлумачыць здавалася б відавочныя ісціны.

Пры вывучэнні замежнай мовы студэнты асвойваюць асобныя словы. Аднак гэтага недастаткова, іх неабходна аформіць у выглядзе канкрэтнага паведамлення. А таму трэба ведаць граматыку, граматычнае афармленне паведамлення. Дзякуючы граматычным сродкам лексічныя адзінкі становяцца маўленчай адзінкай, г.зн. паведамленнем. Напрыклад, асобныя словы (верасень, медык, студэнт, шпіталь, практыка) дзякуючы граматычным сродкам ператвараюцца ў паведамленні, нясуць канкрэтную інфармацыю: «У верасні студэнты-медыкі былі на практыцы ў шпіталі». Такім чынам, задача педагога рускай мовы – давесці да свядомасці студэнтаў неабходнасць авалодання формамі і канструкцыямі рускай гаворкі. На гэтым заснавана практычная граматыка рускай мовы.

Важную ролю ў паспяховасці авалодання мовай адыгрывае фарміраванне матываў. Праблема выжывання ў іншамоўным асяроддзі – адзін з дамінуючых матываў актыўнага вывучэння мовы. Акрамя таго, матывам руплівай працы з'яўляецца імкненне лепш зразумець Беларусь, Расію, атрымаць адукацыю ў гэтых краінах, стаць прафесіяналам. Для шэрагу студэнтаў атрымаць студэнцкую візу лягчэй, чым турыстычную. Для іх вывучэнне мовы – своеасаблівы адукацыйны турызм.

Сярод студэнтаў ёсць тыя, хто гатовы працаваць, і тыя, хто працаваць не гатовы. Тут неабходна індывідуальная дыягностыка і праца. Універсальнага рэцэпту паспяховасці няма. Усё залежыць ад групы, ад яе настрою, ад жадання вучыцца і вучыць рускую мову. Сустрэкаюцца самыя нечаканыя і кур'ёзныя выпадкі. Так, аднойчы на ўроку ў туркменскай

аўдыторыі студэнты наадрэз адмовіліся актыўна займацца рускай мовай. У наяўнасці байкот. Здавалася б, парадаксальна: прыехалі вывучаць мову і раптам такая дэманстрацыя. Як аказалася, такім чынам студэнты выказалі свой пратэст супраць далучэння ў 1881 годзе Туркменіі да Расійскай імперыі генералам М.Дз. Скобелевым.

Пленны ўрок – не імправізацыя. Ён патрабуе шмат падрыхтоўкі, выдатка энергіі – фізічнай, псіхічнай і маральнай, а таксама цягнення, спакою, педагагічнага такту.

Апісанья педагагічныя прыёмы дазваляюць па сутнасці ажыццявіць інкультурацыю студэнта, якая праяўляецца як: а) форма пазітыўнага засваення ім культурных каштоўнасцяў; б) якасная характарыстыка аб'яднання суб'ектам розных формаў і ўзроўняў культуры; в) узаемадзеянне аспектаў культурнага свету ў асобы, якое прыводзіць да фарміравання інтэркультурнай свядомасці.

Літаратура

1. Выготский, Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика Пресс, 1996. - 536 с.
2. Толстой, Л. Н. Педагогические сочинения / Л. Н. Толстой. – М.: Педагогика, 1989, С.130 – 134.
3. Арктика // Ридерз Дайджест, № 4 - 1992, С. 63.